

Ders : 107**Konu : İSLAMDA AİLE - BİREYLERİNİN SORUMLULUKLARI - 2**

1- EBEVEYNLERİN ÇOCUKLAR ÜZERİNDEKİ HAKLARI

Saygı

Çocukların anne-baba üzerinde hakkı olduğu gibi, anne babanın da çocukları üzerinde hakkı vardır. Fakat anne babanın hakkı daha büyüktür. Hiçbir şekilde ödenemez. Anne babaya karşı saygı, hürmet ve hoşgörü aşağıdaki ayette de gördüğümüz gibi, Allah'ın kesin emridir. Onlara "öf" bile denmemelidir. Hatta şirk koşmak ile ebeveyne kötü davranmanın vebali birbirine yaklaştırılarak bir çok ayette yanyana zikredilmiştir:

وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا ۖ إِمَّا يَبُلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا أُفٌ وَلَا تَنْهَرُهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا ۖ وَأَخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا

*"Rabbin kesin olarak şunları emretti: Ancak kendisine ibadet edin, anne ve babaya iyilik edin. Onlardan biri veya her ikisi senin yanında yaşlanırsa, sakın onlara "öf" bile deme ve onları azarlama. İkisine de tatlı ve güzel söz söyle. İkisine de acıyarak tevazu kanatlarını indir. Ve şöyle de: "Ey Rabbim! Onların beni küçükten terbiye edip yetiştirdikleri gibi, sen de kendilerine merhamet et."*¹

İyilik

Anne ve babalarımız her ne pahasına olursa olsun bize sahip çıkmış, güvenmiş, hasta olduğumuzda başımızı beklemiş, derdimizle dertlenmiş, mutluluğumuzla mutlu olmuşlardır. Bu sebepten dolayı onlara en ufak bir şekilde kötü davranmamalı, kalplerini kırmaktan kaçınmalıdır. Yemek ve giyim ihtiyaçları giderilmeli, hizmet istediklerinde hizmet etmeli, saygılı ve yumuşak konuşmalıdır.

Allah Teala buyuruyor ki:

وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ إِحْسَانًا ۖ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ كُرْهًا وَوَضَعَتْهُ كُرْهًا وَحَمَلُهُ وَفِصَالُهُ ثَلَاثُونَ شَهْرًا ۖ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَبَلَغَ أَرْبَعِينَ سَنَةً قَالَ رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَىٰ وَالِدَيَّ وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَاهُ وَأَصْلِحْ لِي فِي ذُرِّيَّتِي ۖ إِنِّي تُبْتُ إِلَيْكَ وَإِنِّي مِنَ الْمُسْلِمِينَ

"Biz, insana anne babasına iyi davranmayı emrettik. Annesi onu ne zahmetle karnında taşıdı ve ne zahmetle doğurdu! Onun taşınması ve süten kesilme süresi otuz aydır. Nihayet olgunluk çağına gelip, kırk yaşına varınca şöyle der:" Bana ve anne babama

¹ İsra;23,24

verdiğin nimetlere şükretmemi, senin razı olacağın salih amel işlememi bana ilham et. Neslimi de salih kimseler yap. Şüphesiz ben sana döndüm. Muhakkak ki ben sana teslim olanlardanım."²

Ayrıca hoş sohbet ve ihsanda bulunmakla alakalı annenin hakkı, babanın hakkından daha büyük olduğunu gösteren bir hadiste de şöyle buyurulmaktadır:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَنْ أَحَقُّ النَّاسِ بِحُسْنِ صَحَابَتِي قَالَ أُمَّكَ قَالَ ثُمَّ مَنْ قَالَ ثُمَّ أُمَّكَ قَالَ ثُمَّ مَنْ قَالَ ثُمَّ مَنْ قَالَ ثُمَّ أَبُوكَ

Ebu Hüreyre (r.a.) anlatıyor: "Bir adam gelerek: "Ey Allah'ın Resûlü iyi davranıp hoş sohbette bulunmama en ziyade kim hak sâhibidir?" diye sordu. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Annen!" diye cevap verdi. Adam: "Sonra kim?" dedi, Resûlullah (s.a.v.) "Annen!" diye cevap verdi. Adam tekrar: "Sonra kim?" dedi Resûlullah (s.a.v.) yine: "Annen!" diye cevap verdi. Adam tekrar sordu: "Sonra kim?" Resûlullah (s.a.v.) bu dördüncüyü: "Baban!" diye cevapladı."³

Hizmet

Rasulullah (s.a.v.) bir hadis-i şerifte anne babaya hizmetin cihad olduğunu bildirmiştir. Ömür boyu çocuklara hizmet eden, nafakasını eksik etmeyen babaya, saçını süpürge eden bir anneye hizmet etmek, çocukların boyunlarının borcudur.

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ قَالَ رَجُلٌ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَجَاهِدُ قَالَ لَكَ أَبَوَانِ قَالَ نَعَمْ قَالَ فَفِيهِمَا فَجَاهِدْ

İbnu Amr (r.a.) anlatıyor: "Bir adam, cihada iştirak etmek için Hz. Peygamber (s.a.v.)'den izin istedi. Resûlullah (s.a.v.), "Annen baban sağlar mı?" diye sordu. Adam: "Evet" deyince: "Onlara (hizmet de cihad sayılır), sen onlara hizmet ederek cihad yap" buyurdu."⁴

İtaat

Anne-babaya her konuda itaat etmek gerekir. Ancak İslam'a aykırı birşey istemeleri müstesna. Senelerce onları şefkat ve muhabbetle kucaklayan, onların hayatlarına vesile olan anne-babaya, onların muhtaç oldukları zamanda yardıma koşmayan evlat, hayırlı evlat olma şerefinden mahrum kalır. Allah-u Teala anne babaya karşı gelmeyi haram kılmıştır:

وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهَنَا عَلَى وَهْنٍ وَفِصَالُهُ فِي عَامَيْنِ لِيِ اشْكُرْ لِي وَلِوَالِدَيْكَ إِلَيَّ الْمَصِيرُ

"Gerçi biz insana, anasına ve babasına itaati de tavsiye ettik. Anası onu zayıflık üstüne zayıflıkla taşıdı. Onun sütten ayrılması da iki yıl içindedir. (Biz insana): "Bana, anana ve babana şükret" diye de tavsiye ettik. Dönüş, ancak banadır."⁵

² Ahkaf;15

³ Buhari, Edeb 2; Müslim, Birr 1, (2548)

⁴ Buhârî, Cihâd 138, Edeb 3; Müslim, Birr 5, (2539); Ebu Dâvud, Cihad, 33, (2529); Nesâî, Cihad 5; Tirmizî, Cihad 2, (1671)

⁵ Lokman;14

2- ÇOCUKLARIN EBEVEYNLERİN ÜZERİNDEKİ HAKKLARI

Çocukların ebeveynleri üzerindeki haklarından bir kaçını şöyle özetleyebiliriz:

Salih bir baba ve saliha bir anne seçimi

Erkek ve kız doğacak çocuklarının ileride annesiyle ve babasıyla kötülenmemesi, iyi bir eğitim alabilmesi için, eşi olacak kişiyi hassasiyet ile seçmelidirler.

İsim

Çocuğa güzel ve anlamlı bir isim koymalıdır. "Çocuğun baba üzerindeki hakkı, ona güzel isim koyması, onu iyi eğitmesi ve doğru bir işe koymasıdır."⁶

Terbiye ve eğitim

Çocuğa Peygamber ahlakı kazandırmalı; terbiye ve haya sahibi olmasına dikkat edilmelidir. Dini eğitimine özellikle hassasiyet gösterilmelidir. Anne babanın çocuklara karşı ilk görevi, Kuran-ı Kerim okumayı öğretmek, onu anlama ve yaşamasını sağlamaktır. Çocuklar nefis tezkiyesi ve tasfiyesiyle yetiştirilmelidir. Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَأَنَّ يُؤَدَّبَ الرَّجُلُ وَلَدَهُ خَيْرٌ مِنْ أَنْ يَتَصَدَّقَ بِصَاعٍ

"Bir kimsenin çocuğunu terbiye etmesi, bir ölçek sadaka vermesinden daha hayırlıdır."⁷

مَا نَحَلَ وَالِدٌ وَلَدًا مِنْ نَحْلٍ أَفْضَلَ مِنْ أَدَبٍ حَسَنٍ

"Hiçbir baba, çocuğuna güzel terbiyeden daha üstün bir hediye vermiş olamaz."⁸

عَنْ أَنَسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ عَالَ جَارِيَتَيْنِ دَخَلْتُ أَنَا وَهُوَ الْجَنَّةَ كَهَاتَيْنِ وَأَشَارَ بِأَصْبُعَيْهِ

Hiz. Enes (ra) anlatıyor: "Resulullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Buluğa erinceye kadar kim iki kız evladı yetiştirirse -parmaklarını birleştirerek- kıyamet günü o ve ben şöyle beraber cennete gireriz."⁹

Şefkat

Çocuğa karşı şefkatli ve merhametli davranılmalıdır. Çocuklar geleceğin sigortasıdır. Evlatlar nasıl yetiştirilirse o şekilde ebeveyne geri döner. Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in hayatında da birçok yerde çocuklarla çocuk olduğunu görürüz. Şöyle tavsiyede bulunurlardı: "Çocuklarınızı çok öpün; çünkü her öpücüğünüz için (Allah katında) makamlar vardır."¹⁰

⁶ Bihar'ul-Envar, c.17, s.18

⁷ Tirmizi, birr, 33

⁸ Tirmizi, birr, 33

⁹ Muslim, Birr 149, (2631); Tirmizi, Birr 13, (1917)

¹⁰ Bihar'ul Envar, c.23, s.113

Helal gıda

Yukarıdaki hadis-i şerifte de bahsi geçtiği gibi, baba, hem eşini hem çocuklarını helal gıda ile beslemek, helal kazanç ile geçimini sağlamakla yükümlüdür.

Adalet

Çocuklar arasındaki adalet sağlanmalıdır. Bir çocuğa gösterilen aşırı ilgi diğer kardeşler arasında kıskançlığa sebep olabilir. Dolayısıyla ailede huzursuzluk ortaya çıkar.

عَنِ النَّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ قَالَ تَصَدَّقَ عَلَيَّ أَبِي بِبَعْضِ مَالِهِ فَقَالَتْ أُمِّي عَمْرَةُ بِنْتُ رَوَاحَةَ لَا أَرْضَى حَتَّى تُشْهَدَ رَسُولَ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- فَاَنْطَلَقَ أَبِي إِلَى النَّبِيِّ -صلى الله عليه وسلم- لِيُشْهَدَهُ عَلَى صَدَقَتِي فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- أَفَعَلْتَ هَذَا بِوَلَدِكَ كُلِّهِمْ قَالَ لَا. قَالَ اتَّقُوا اللَّهَ وَاعْدِلُوا فِي أَوْلَادِكُمْ فَارْجِعْ أَبِي فَرَدَّ تِلْكَ الصَّدَقَةَ.

Numân İbn Beşîr (r.a.)'ın anlattığına göre: "Babam bana malının bir kısmını bağışlamıştı. Annem Amrâ Binti Ravâha (ra); "Rasûlullah (s.a.v.) buna şahitlik etmedikçe razı olmam" dedi. Babam Allah Rasûlü'nün yanına geldi. Onun bana verilene şahitlik etmesini istiyordu. Rasûlullah Efendimiz ona; "Bunu bütün çocuklarına yaptın mı?" diye sordu. Babam "hayır" cevabını verdi. Allah Rasûlü (s.a.v.); "Allah'tan korkun ve çocuklarınız arasında adaletli davranın!" buyurdu. Babam döndü ve verdiğini geri aldı."¹¹

Başka bir hadis-i şerifte Rasulullah (s.a.v.) kız çocuklarıyla erkek çocuklarının arasında fark gözetmemek gerektiğini belirtmiştir:

مَنْ كَانَتْ لَهُ أَنْثَى فَلَمْ يَدِّهَا وَلَمْ يُهْنِهَا وَلَمْ يُؤْتِرْ وَلَدَهُ عَلَيْهَا قَالَ يَغْنِي الذُّكُورَ أَدْخَلَهُ اللَّهُ الْجَنَّةَ

"Kimin bir kızı olur da onu öldürmez, alçaltmaz, oğlan çocuklarını bunlara tercih etmezse Allah onu cennete koyar."¹²

Alınacak dersler

1. Salih ve saliha bir eş seçimine dikkat edilmeli.
2. Çocukların ebeveynlerine karşı iyi tutumları ve saygı ilk sırada gelir.
3. Çocuğa Peygamber ahlakı kazandırılmalı; terbiye ve haya sahibi olmasına dikkat edilmelidir.
4. Dini eğitimine özellikle hassasiyet gösterilmelidir.
5. Anne babanın çocuklara karşı ilk görevi, Kuran-ı Kerim okumayı öğretmek, onu anlama ve yaşamasını sağlamaktır.

Ödevler

1. Anne babamıza, onları Allah rızası için sevdiğimizi söyleyelim ve küçük bir hediye verelim.

¹¹ Sahih-i Buhârî, Hibe (11/ 47), Sahih-i Müslim, Hibe (3/ 1242-1243)

¹² Ebu Davud, Sünen, Kitabu'l Edeb, H. No:5146

2. Anne baba olarak da çocuklarımıza onları sevdiğimizi söyleyerek sünnet olan bir hediye takdim edelim.
3. Büyüklerimize karşı saygılı davranalım, hizmet edelim ve ebeveynlerimize “öf” bile demeyelim.